

İNGİLTERE’NİN İSTANBUL BÜYÜKELÇİSİ SIR DANIEL HARVEY HAKKINDA YENİ BULGULAR (1668-1672)*

NEW FINDINGS ON BRITAIN’S AMBASSADOR TO ISTANBUL SIR DANIEL HARVEY (1668-1672)

Ayşe Özge ERCAN**

Öz

İngiltere Kralı II. Charles’ı (1660-1685) yaklaşık dokuz yıl boyunca Osmanlı topraklarında temsil eden Winchilsea Kontu Heneage Finch (1627/28-1689) İstanbul’da 1669 Mart’ında ayrıldığında, diplomatik ve ticari misyonu sürdürecektir olan halefi Sir Daniel Harvey (1631-1672) çoktan Pera’daydı. Mart 1670’te İstanbul’daki elçiliğe papaz olarak atandığını öğrenen Cambridge Üniversitesi’ne bağlı Christ’s College’in idarecisi Dr. John Covel (1638-1722), aynı yılın son gününde Osmanlı payitahtına ulaştı ve 1671’in ilk gününden itibaren yedi yıl sürecek görevine başladı. Sir Harvey, beklenmedik bir şekilde 26 Ağustos 1672 tarihinde kırk yaşında iken İstanbul’da vefat etti ve cenazesi de vasiyeti üzerine İngiltere’ye yaklaşık iki yıl sonra gönderildi. Böylece 1662 ahidnâmesinin yenilenmesi akim kaldı. Bu makale, İngiltere arşiv malzemesi ve elçilik papazı Dr. Covel’in kendi eliyle yazdığı seyahatnâmesi esas alınarak Sir Daniel Harvey’in IV. Mehmed tarafından Selanik’te huzura kabulünü, sonraki elçilik dönemini ve vefatını ele almaktadır. İngiliz elçinin özellikle 10 Aralık 1669 tarihinde gerçekleştiğini tespit ettiğimiz huzura kabulüne ilişkin yeni bulgular, makalenin özgün yanını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İngiltere, Britanya, İngiliz-Osmanlı ilişkileri, Daniel Harvey, John Covel

Abstract

When Heneage Finch, Earl of Winchilsea (1627/28-1689), who had represented King Charles II of England (1660-1685) on Ottoman territory for nearly nine years, left Istanbul in March 1669, his predecessor Sir Daniel Harvey (1631-1672) of the Levant Company was already in Pera to continue his diplomatic and commercial mission. Dr John Covel (1638-1722) Master of Christ’s College, Cambridge University, who had learned of his appointment as chaplain to the embassy in Constantinople in March 1670, arrived in the Ottoman capital on 31 December of the same year and began his seven-year mission on the first day of 1671. Sir Harvey died unexpectedly in Constantinople on 26 August 1672 at the age of forty, and it would be nearly two years before his body was sent back to England. Thus, the renewal of the 1662 treaty failed. This article, based on British archival material and the travelogue manuscript by the embassy chaplain Dr Covel, examines the reception of Sir Daniel Harvey by Mehmed IV in Salonika, his

* Bu makale İstanbul Üniversitesi bünyesinde ve Doç. Dr. Gözde Sazak danışmanlığında yürütülen *Dr. John Covel’in Seyahatnâmesi (1670/1678): Tercüme, İnceleme ve Osmanlı Coğrafyasına Dair Gözlemleri* başlıklı doktora tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

** *Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul / Türkiye, ayseozgeercan@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-9092-486X*

subsequent ambassadorial period and his death. The new findings regarding the audience of the English ambassador, which we have determined to have taken place on 10 December 1669, constitute the original aspect of the article.

Keywords: Ottoman, England, Britain, British-Ottoman relations, Daniel Harvey, John Covel

Giriş

17. yüzyıl Osmanlı-İngiliz ilişkileri hem yerli hem de yabancı araştırmacılar tarafından önceki ve sonraki yüzyıllara kıyasla daha az çalışılmış bir yüzyıldır. Mevcut literatür, ilişkilerin siyasi, diplomatik, ekonomik boyutu, devletlerarası kültürel ve (varsa) fikrî etkileşimler üzerinde durulmayı gerektirdiğini, bu konulara ilişkin çalışmaların son derece yetersiz olduğunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, muhterem Mübahat Küttükoğlu'nun kaynak eserinden¹ ve Osmanlı-İngiliz diplomatik ilişkilerine dair hazırladığı çalışmasıyla tanınan Talbot'tan² sonra yakın zamanda tamamlanmış yerli akademik çalışmaların da bulunduğu³ ve bu konudaki boşluğun doldurulması yönünde çaba sarf edildiği görülmektedir. Bu makale, British Museum'da yazma hâlinde bulunan ve doktora tezi olarak hazırladığımız Dr. John Covel'in 1670-1678 yılları arasında kapsayan seyahatnâmesi⁴ ile Londra'daki arşiv malzemesinden⁵ faydalanmak suretiyle İngiliz elçi Sir Daniel Harvey'in elçiliği ve sefaretine papaz olarak atanan John Covel'in aktardıklarına dair yeni bulgular ortaya koymayı amaçlamaktadır. Zaten İngiliz arşiv malzemesi dışında 1669-1673 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz diplomasine ışık tutan başka bir kaynağa ulaşmak, tespit edebildiğimiz kadarıyla pek mümkün görünmemektedir. Mesela şehnâmecî vasfıyla IV. Mehmed (1648-1687) döneminin tarihini teferruatıyla kaleme alan Nişancı Abdî Paşa, *Vekayinâme* isimli eserinde söz konusu yıllarda İngilizlerden hiç bahsetmez,⁶ ayrıca Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın *Zübde-i Vekayiât* isimli tarihinde de bilgi bulmak mümkün değildir.⁷ Dahası, Osmanlı İmparatorluğu'nu yüzyılı aşkın süredir yakından takip eden ve bazen birkaç günlük, bazen haftalık ama mutlaka sık periyotlarla Viyana Sarayı'nı olanbitenden haberdar eden Habsburg elçileri Johann Baptista Casanova (1665-1673) ve Johann Christof von

1 Mübahat S. Küttükoğlu, *Balta Limanı'na Giden Yol: Osmanlı-İngiliz İktisadî Münâsebetleri (1580-1850)*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

2 Michael Talbot, *British-Ottoman Relations, 1661-1807: Commerce and Diplomatic Practice in Eighteenth-Century Istanbul*, The Boydell Press, Woodbridge 2017.

3 Mesela titizlikle hazırlanmış şu iki örneğe bakılabilir: Rabia Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münâsebetleri (1580-1699)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2021; Ahmet Tekin, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz İlişkileri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

4 British Museum Library, Manuscripts Department (Elyazmaları Koleksiyonu), ADD. 22912-22914, Dr. John Covel'in seyahatnâmesi (1670-1678).

5 İngiltere Millî Arşivleri (The National Archives) bünyesindeki gerekli fonların dijital görüntülerini paylaşma nezaketinde bulunan Doç. Dr. Ömer Gezer'e teşekkür ederim.

6 Krş. *Abdurrahman Abdî Paşa Vekâyi'-Nâmesi*, [*Osmanlı Tarihi (1648-1682)*], haz. Fahri Çetin Derin, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2008, s. 302-419.

7 Krş. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, haz. Abdülkadir Özcan, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 1-36.

Kindsperg (1673-1678) bile büyük oranda Edirne'den gönderdikleri raporlarında Venedik, Leh, Fransız, Kırım ve Moskof elçileri hakkında ayrıntılı bilgiler aktarırken ne Daniel Harvey ne John Covell ne de Harvey'in halefi olan elçi John Finch'i zikrederler. Hatta İmparator I. Leopold (1658-1705) tarafından elçilere gönderilen emirnamelerde de ne İngiltere devletinin lafzı geçer ne de İngilizlerle temas hâlinde olmaları beklenir.⁸ Demek ki söz konusu dönemde İngiltere, sadece Osmanlı tarihçileri için değil, aynı zamanda Batılı devletlerin en güçlülerinden biri olan Kutsal Roma Alman İmparatorluğu'nun kayzeri ve elçileri için de gündemlerinin bir parçası olarak görülmüyordu.

Çağdaş kaynakların ortaya koydukları, bu makalenin tarihsel çerçevesini oluşturan 1669-1673 yıllarının aydınlatılmasını İngiliz arşiv vesikasına dayanmaya mecbur kılmaktadır. Bu tür bir çalışmanın daha önce yapılmaması, çalışmanın orijinal yönünü oluşturmaktadır.

Sir Daniel Harvey Hakkında Bilinenler

Harvey hakkındaki bilginin ne kadar sınırlı olduğunu göstermesi bakımından verilebilecek en çarpıcı örnek, İngiliz tarihinde yer edinmiş hemen herkesin maddesinin bulunduğu, 60 ciltlik meşhur biyografi ansiklopedisi *Oxford Dictionary of National Biography*'de Harvey'in adının yer almamasıdır. Ömrü vefa etmediği için elçilik dönemi kısa olan Harvey, muhtemelen tam da bu sebepten ötürü kendisine yerli veya yabancı literatürde – birkaç cümleden oluşan bir ansiklopedi maddesi dışında⁹ – yer bulamamış gözükmektedir. Söz konusu maddede verilen bilgilere bakacak olursak, elçinin soylu bir aileden geldiği ve 10 Kasım 1631'de vaftiz edildiği görülmektedir. Babası Osmanlı topraklarında iş tutan bir tüccar, amcalarından biri de kan dolaşımını açıklayan ünlü fizyolog Dr. William Harvey (1578-1657) idi. Aktif bir siyasi hayat takip etmeyen Daniel Harvey, bir saray destekçisi olarak Restorasyon döneminde şövalye ilan edildi (1667). Parlamento'da oy sayma görevlisi (İng. *teller*) olarak beş oturumda görev aldıktan sonra bir daha Parlamento'ya girmedi ve hayatının son dört yılını akrabası Winchelsea Kontu Heneage Finch'in (1660-1669)¹⁰ yerine Osmanlı İmparatorluğu'nda mukim elçi olarak geçirdi. Bu sırada zevcesi İngiltere'de kaldı ve II. Charles'ın İngiltere'de Restorasyon'la birlikte – saltanatı boyunca (1660-1685) saray entrikalarında aktif olmaya devam etti. Ağustos 1672'de İstanbul'da öldü.¹¹ Talbot'un ifadesiyle Sir Harvey, “başarılı ve önde gelen bir Levant Kumpanyası tüccarı” idi.¹²

8 Krş. HHStA, StAbt, Türkei I, Karton 142-145 (Ocak 1670-Haziran 1674). Taramayı gerçekleştiren Dr. Hüseyin Onur Ercan'a teşekkür ederim.

9 M. W. Helms – J. S. Crossette, “Harvey, Daniel (1631-72), of Coombe, Surr.,” *The History of Parliament: the House of Commons 1660-1690*, Vol. II, ed. Basil Duke Henning, Secker & Warburg, Londra 1983, s. 504-505.

10 Heneage Finch'in elçiliği için bk. Tekin, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz*, s. 112-226.

11 Helms – Crossette, “Harvey, Daniel”, s. 504-505. Görüldüğü üzere ölüm tarihi yalnızca ay ve yıl olarak verilmektedir.

12 Talbot, *British-Ottoman Relations*, s. 62. Bilindiği üzere Osmanlı topraklarında İngiltere'yi temsil edecek elçilerin atamalarında Levant Kumpanyası'nın önerdiği isimler dikkate alınırdı. Kumpanya, elçinin maaşını karşılamak ve hediyelerle ilgili harcamaları üstlenmekle yükümlüydü. Elçiler buna mukabil Kumpanya'nın çıkarlarını gözetirdi ve siyasi bir figür olarak kraliyetin hizmetkârıydı, bk. Tekin, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz*, s. 68.

Bu bilgiler dışında literatürde biyografik bir bilgiye rastlanmamış; hatta Harvey'in çağdaş bir resmine dahi ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle kendisinin mezun olduğu, Londra sınırları içerisinde yer alan ve 1596'da kurulan Whitgift School ile iletişime geçilerek, Sir Daniel Harvey'e ait bir görsel olup olmadığı sorulmuştur. Neyse ki okul arşivinde gerçekten de Sir Peter Lely tarafından hazırlanmış bir yağlı boya resmi bulunduğu öğrenilmiştir (bk. Ek 1).¹³ Böylelikle Harvey'in portresi literatürde ikinci kez bu makalede yer bulmaktadır.¹⁴

Sir Daniel Harvey ile alakalı bugüne kadar rastladığımız tek çalışma 1956 yılında Hawaii Üniversitesi'nden Fujimura'nın kaleme aldığı bir makaledir. Bu makale doğrudan Harvey'in kendisiyle ilgili olmayıp, 1668-1671 yılları arasında Harvey'in sekreteri olarak İstanbul'da bulunmuş ve görev yapmış, 1670 Temmuz'unda hastalanmış ve 1671 baharında İstanbul'dan ayrılarak memleketine geri dönmüş sekreteri Sir George Etherege (1635-1692)¹⁵ hakkındadır.¹⁶ Aşağıda işaret edileceği üzere bu çalışmada, İngiltere Kralı ile Osmanlı Sultanı arasındaki mektupların suretlerinin dijital görüntüleri, transkripsiyonları ile tercümeleri gibi ilgili makalede yer almayan bilgi ve bulgulara yer verilecektir. Ayrıca Harvey'in elçiliğinin en önemli hadisesi, Sultan IV. Mehmed tarafından huzura kabul edilmesidir. Literatürde bugüne kadar Daniel Harvey'in huzura kabulüne ilişkin ayrıntılı bilgileri ihtiva eden metin, Fujimura'nın elçilik sekreteri George Etherege'in Londra'ya gönderdiği 3 Mayıs 1670 tarihli mektubuna dayanan anlatıdır.¹⁷ Mektubun alıcısı, 1662'den 1674'e kadar II. Charles'ın devlet birinci sekreteri (*Principal Secretary of State*), hariciye nazırı, Akdeniz ve Levant sorumlusu Arlington Kontu Henry Bennet'in (1618-1685)¹⁸ sekreteri Joseph Williamson (1633-1701) olarak görünmektedir.¹⁹ Yazar ayrıca, huzura kabulü hakkında bizzat elçinin 31 Ocak 1670'te Lord Arlington'a (arşiv belgelerinde Arlington'a bu şekilde hitap edilmektedir) Pera'dan yazdığı mektubun özetini veren bir çalışmadan yararlanmışır.²⁰ Aşağıda, söz konusu dört sayfalık mühim mektubun arşivdeki orijinali²¹ (bk. Ek 2-5) de kullanılmak suretiyle huzura kabul merasimine ilişkin şimdye kadarki en detaylı bilgiler aktarılacaktır.

13 Harvey'in Whitgift School arşivinde bulunan yağlı boya resminin dijital görüntüsü, Croydon müdürünün izniyle üretilmiştir. Fotoğraf: R.T. White ("Produced with the permission of the Headmaster, Whitgift School, Croydon Photograph: R.T. White"). Dijital görüntüyü paylaşarak makaleye değer katan Whitgift Okulu ve John Whitgift Vakfı arşivcisi William Wood'a teşekkür ederim.

14 Arşivci William Wood'dan öğrendiğimize göre bu görsel daha önce, okulun tarihini anlatan şu kitapta yer almaktaymış: F.H.G. Percy, *Whitgift School: A History*, Whitgift Foundation, İngiltere 1991, s. 56.

15 Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Sir George Etherege". *Encyclopedia Britannica*, 29 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/biography/George-Etherege> [Erişim tarihi: 10.03.2024].

16 Thomas H. Fujimura, "Etherege at Constantinople", *Publications of the Modern Language Association*, Vol. 71, No. 3 (Haziran 1956), s. 465-481.

17 Fujimura, "Etherege at Constantinople", s. 477-478. Mektup transkript edilmiştir, bk. *The Letterbooks of Sir George Etherege*, ed. Sybil Rosenfeld, Oxford University Press, Londra 1928, s. 405-408.

18 Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Henry Bennet, 1st earl of Arlington". *Encyclopedia Britannica*, 13 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/biography/Henry-Bennet-1st-earl-of-Arlington> [Erişim tarihi: 11.03.2024].

19 The National Archives (TNA), State Papers (SP) 97/19, 150r, Etherege'den Williamson'a, İstanbul 3 Mayıs 1670.

20 George Frederick Abbott, *Under the Turk in Constantinople. A record of Sir John Finch's Embassy 1674-1681*, Macmillan and Co., Londra 1920, s. 395. Bu eserin bir tanıtımı için bk. Fatih Gürcan, "XVII. Yüzyılda Bir İngiliz Elçisi John Finch ve Hakkında Yazılmış Eski Bir Kitap", *Yabancı Seyahatnamelerde Türkiye*, ed. M. Çağatay Özdemir – Yunus Emre Tekinsoy, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 2016, s. 339-344.

21 TNA, SP 97/19, 139v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670. Harvey'in mektubunda görülen tarih 31 Ocak 1669 ise de aslında yıl 1670 idi. Zira Sultan 31 Ocak 1669'da Selanik'te değil Yunanistan'da, fakat

Sir Daniel Harvey'in Büyükelçiliği (1668-1672)

Büyükelçiliğe 1667 yılında atanan²² Sir Daniel Harvey, 24 Aralık 1668'de İstanbul'dan Londra'ya gönderdiği ilk mektupta, bir gün evvel İstanbul'a demir attığını belirtiyordu.²³ Elçiliği sırasında İngiltere ahidnâmesini bazı eklemelerle birlikte yeniletmeyi başaran (1662) Winchelsea Kontu Heneage Finch,²⁴ II. Charles'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diplomatik temsilciliği görevini devredeceği Harvey'i, elçiliğin diğer mensuplarıyla birlikte gemiye çıkarak karşıladı.²⁵ Finch'in memleketine dönmesi ise 1669 Şubat'ını bulacaktı.²⁶ Kandiye Muhasarası sırasında Mora'da bekleyen Sultan IV. Mehmed ise Eğriboz yolunda Livâdiye mahallinde iken 6 Eylül 1669'da vuku bulan fethin müjdesini aldıktan sonra (27 Eylül) kışı geçirmek üzere Selanik'te kalmayı tercih ettiğini ilan etmiş (12 Ekim)²⁷ ve akabinde de buraya intikal etmişti (6 Aralık 1669/12 Receb 1080).²⁸ Sultan'ın Selanik'ten Edirne'ye dönüş yolculuğu ertesi yıl Mayıs ayında başlayacaktı.²⁹

Böylece aylardır Pera'da bulunan ve hükümdar tarafından huzura kabul edilebilmesi için bekleyen İngiliz elçi için fırsat doğmuş oldu. Nitekim Harvey, Sultan'ın Selanik istikametinde ilerlediğini haber alır almaz Kasım başlarında zahmetli bir yolculuğa çıktı. Kendisine sekreteri

Selanik'e 150 km mesafedeki Yenişehir yakınında yer alan Baba isimli mahaldehydi. Dahası Selanik'ten sonra daha batıdaki Tırhala'ya devam edecek (bk. *Abdurrahman Abdi Paşa*, s. 314, 318) ve bilindiği üzere Kandiye Muhasarası sırasında Mora'da kalacaktı (bk. Abdülkadir Özcan, "Mehmed IV", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, XXVIII, (2003), s. 416). Kaldı ki Harvey'in mektubundaki tarihe bakılırsa İstanbul'a gelişinden hemen bir ay sonra Selanik'te huzura kabul edilmiş olması gerekiyor. Demek oluyor ki hem Sultan'ın hem de elçinin kendisinin 31 Ocak 1669'da başka yerlerde oldukları kesindir. Bu mektubun özetinin transkripsiyonu veren Abbott, eserinde bu hususu yani yılın 1669 değil 1670 olması icap ettiğini köşeli parantez ile belirtmiştir, krs. Abbott, *Under the Turk*, s. 395.

22 Talbot, *British-Ottoman Relations*, s. 55.

23 TNA, SP 97/19, 62r, "Constantinople 24th December 1668: Upon ye [the] three a twintie instant wee came safely to an anchor before Constantinople, and immediately after my arrivall the whole Factory came aboard to give mee their welcome, and not long after my Lord Winchelsea ...".

24 Ayrıntılar için bk. Tekin, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz*, s. 174-190; Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik*, s. 164-168.

25 TNA, SP 97/19, 62r.

26 Tekin, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz*, s. 223.

27 "Bu kış Selanik'de kışlanması fermânım olmuşdur, siz dahi ol tarafda kal'ayı gereği gibi ta'mîr ve termîm itdikden sonra ol bahârda donanma-yı hümâyûnum ile gelüp rikâb-ı hümâyûnuma yüz süresiz.", bk. Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa. Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 549.

28 *Abdurrahman Abdi Paşa*, s. 330-331, 334. Kandiye'nin fethedildiğine dair haberi Harvey'in Pera'dan İngiltere'ye gönderdiği 7 Ekim 1669 tarihli mektubunda okumak mümkündür (bk. TNA, SP 97/19, 125rv). Muhasara hakkında Finch'in yazdığı sayfalar dolusu raporlar da söz konusudur. Zaten İstanbul'daki İngiliz elçiler, Osmanlıların ana gündemlerine dair olayları detayıyla kaleme almaktaydı. Bir örnek için bk. Ahmet Büyükaksoy, "Sir Robert Sutton'un Gözünden Edirne Vakası", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 1 (Haziran 2023), s. 32-59.

29 Kayzer I. Leopold'un elçisi Milanlı Johann Baptista Casanova, Edirne'den Habsburg başkentine 30 Mayıs 1670'te yazdığı raporuna kaydettiği şekliyle, Selanik'ten IV. Mehmed'le aynı günde, 4 Mayıs'ta ayrılacak ve Edirne'ye 17 Mayıs'ta varacaktı. Sultan ise Edirne'ye ayın 23'ünde intikal edecek, ancak şehre girmeyecek ve iki saat mesafedeki bir mevkide konaklayacaktı, bk. HHStA, StAbt, Türkei I, Karton 142, Konv. 1, fol. 156r, Habsburg mukim elçisi Casanova'dan Kayzer I. Leopold'a, 30 Mayıs 1670 Edirne. Şehnâmekiye göre ise Selanik sahrasından 2 Mayıs'ta (11 Zilhicce 1079) hareket edildi, krs. *Abdurrahman Abdi Paşa*, s. 338.

George Etherege ve kalabalık bir maiyet eşlik ediyordu. Uzun yolculuğun maliyeti ve hediyeler 17.000 poundu buluyordu. Levant Kumpanyası tarafından selefleri gibi Harvey’den de beklenen görevler, kendisine 3 Ağustos 1668 tarihli talimatnâme (*Instructions*)³⁰ ile tebliğ edilmiştir ve bu talimatnâme ilk olarak 1925’te A. C. Wood’un makalesinde³¹ yer almaktadır. Bu görevler, yanında bulundurduğu ve kralından teslim aldığı itimatnâme³² ve hediyeleri Osmanlı ricâline takdim etmek, ahidnâme yenilemek, mümkünse yeni ticari antlaşmalar yapmak, İngiltere’nin tarafsızlığının korunmasını sağlamak, ihraç edilen ham ipeğin kalitesindeki suiistimallerin giderilmesini temin etmek ve genel olarak ticaret hacmini büyötmektir.³³ Aslında kendisine Türkler ve Venedik arasında arabuluculuk yapması emredilmiş ve kraliyet majesteleri tarafından “Hıristiyan âlemi için bu kadar faydalı olan bir işte tavassutumuzu sağlamak ve tesis etmekten daha makbul ve muteber bir hizmette bulunamazsınız” şeklinde teminat verilmişti;³⁴ ancak Girit seferinin tamamlanmasıyla birlikte bu yönde bir teşebbüse ihtiyaç kalmadı.

Bununla birlikte Daniel Harvey’in Sultan’la görüşmesi neticesinde 1662 yılına ait ahidnâmeyi – belki kapsamını genişletmek ve ticari imtiyazları arttırmak suretiyle – yenileme ihtimali pek düşüktü. Zira Kandiye fethinin mimarı Serdâr-ı Ekrem Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa (1661-1676) o kışı Girit’te geçirecek, üç buçuk yıl kadar kaldığı bu adadan ancak ertesi yaz ayrılarak 1 Temmuz 1670’te Edirne’ye dönecekti.³⁵ Her ne kadar Köprülüzâde döneminde 1662’de İngiltere ve Dubrovnik (Ragusa) ahidnâme yenileyebilmiş, 1665’te Ceneviz, Hollanda ve İngiltere’ye tanınan yüzde üç gümrük oranı ayrıcalığını kazanabilmiş ve 1668’de Hollanda – yeni bir ahidnâme alamadan – imtiyazlarının geçerliliği konusunda bir güvence elde edebilmiş ise de Sadrazam Girit seferinde olduğu sırada ahidnâme yenilemek için talepte bulunan Fransa’ya olumlu cevap verilmemişti. Bunun sebebinin, devlet işlerini tamamen Fâzıl Ahmed Paşa’ya bırakmış olan Sultan’dan ve kendisi Girit’te iken yokluğunda Osmanlı idaresinin

30 TNA, SP 97/19, 27r-28v.

31 Alfred Cecil Wood, “The English Embassy at Constantinople, 1660-1762”, *The English Historical Review*, Vol. 40, Nr. 160 (1925), s. 533-561.

32 İngiltere Kralı II. Charles adına Türk Hükümdar (*Turcici Regni Dominator*) Sultan Mehmed Han’a hitaben Londra Westminster’de hazırlanmış ve Daniel Harvey’in ismen zikredilerek yeni elçi olarak atandığına dair Latince itimatnâmenin İngiltere arşivinde bulunan sureti için bk. TNA, SP 97/19, 30r-31r. Burada dikkati çeken husus belgenin tarihidir. Taslak olarak hazırlanan belgenin üzerinde farklı tarihler bulunmaktadır. Belgede Latince harflerle 1660 ve 1667 yazıldığı, sonra 7’nin (*Septimo*) üzerinin çizildiği ve 8 (*Octavo*) yazıldığı, ancak 8’in de üzerinin çizildiği ve geriye 1660 tarihinin kaldığı görölmüştür. Bunun dışında “hükümdarlığımızın yirminci yılında” ibaresi yer almaktadır; buradan da 1669 yılı anlaşılır. Zira II. Charles önce 5 Şubat 1649’da kral ilan edilmiş ama tahta 1660 yılında geçebilmişti. Tüm bu verilerden hareketle belge metninin elçi Heneage Finch için 1660 yılında yazılmış itimatnâmesi esas alınarak önce 1667 ve ardından 1668 tarihli olarak hazırlandığı, yine değiştirilerek nihayetinde 1669 yılına ait olduğu söylenebilir. Nitekim – aşağıda görüleceği üzere – Harvey’in huzura kabulü 1669 yılı sonunda gerçekleşmiştir.

33 Fujimura, “Etherege at Constantinople”, s. 475.

34 Wood, “The English Embassy”, s. 543. Kendisine verilen talimatlar arasında yer alan özel bir madde, Levant Kumpanyası’nın tüccarlarının ithal etmesini ya da işlemlerinde kullanmasını yasakladığı düşük ağırlıktaki Hollanda, İspanyol ya da Fransız sikkelerinin ithalatından kaynaklanan sorunlarla ilgiliydi. Büyükelçi bu kuralı uygulamak ve Osmanlı hükümetinin bu kuralın uygulandığından haberdar olmasını sağlamakla yükümlüydü, bk. Talbot, *British-Ottoman Relations*, s. 62.

35 Abdülkadir Özcan, “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa”, *TDVİA*, XXVI, (2002), s. 261.

Fransızlar ile yeni bir ahidnâme imzalamasını katiyen yasaklayan sadrazamdan kaynaklandığı söylenebilir.³⁶ Ayrıca ahidnâmenin yenilenmesi arzusundaki Fransız elçi Marquis de Nointel ile 15 Ocak 1671'de yaptığı görüşmede Kandiye'de Venedik'i desteklediği için Fransa'yı kınayan Sadrazamın,³⁷ Fransa'ya karşı bir düşmanlık beslemiş olması muhtemeldir. Dolayısıyla Harvey'in Köprülüzâde'nin yokluğunda Sultan'ın huzuruna kabul edildiğinde yalnızca İngiltere Kralı'nın mektup ve hediyelerini teslim etmekle kalmayıp aynı zamanda devleti adına yeni ticari imtiyazlar elde etmesi, en azından 1669 yılı sonu itibarıyla, pek olası değildi.

Sir Daniel Harvey'in Sultan IV. Mehmed Tarafından Huzura Kabulü

İngiliz elçinin Sultan tarafından huzura kabul edildiğini yazan bir Osmanlı kroniği bulunmamaktadır. Yukarıda işaret edildiği üzere Londra'ya biri Harvey'in 31 Ocak 1670'te Pera'dan, diğeri ise elçilik sekreteri Etherage'in 3 Mayıs 1670'te yine İstanbul'dan göndermiş olduğu İngilizce mektuplar mevcuttur. Bunlar dışında zikredilebilecek bir İngiliz kaynağı daha vardır ki o da Daniel Harvey'in sefaret papazı (*embassy chaplain*) olarak görev yapan Dr. John Covell tarafından kaleme alınan seyahatnâmesidir. Covell, 31 Aralık 1670'te İstanbul'a varmış ve ertesi gün 1 Ocak 1671 tarihi itibarıyla Daniel Harvey'in emri altında göreve başlamıştır. Daha sonra Harvey'in halefi olarak 1672'de atanacak,³⁸ ertesi yıl yola çıkıp Fransa³⁹ ve İtalya üzerinden 25 Mart 1674 tarihinde İstanbul'a varacak⁴⁰ olan Sir John Finch'in büyükelçiliğinin (1674/1681)⁴¹ ilk yıllarında da aynı görevi sürdürmüş ve 1677 yılında Osmanlı topraklarından ayrılmıştır.

Covell, seyahatnâmesinde az miktarda da olsa Harvey'in huzura kabulüne dair malumat vermektedir. Aktardığı dört bilgi bulunmaktadır: Birincisi, huzura kabulünün Selanik'te gerçekleştiğidir. İkincisi, kendisine bu sırada 22 adet kaftan hediye edildiğidir. Üçüncüsü, Harvey'e İngiltere Kralı'na verilmek üzere Sultan adına hazırlanmış nâmei hümayûnun ve son olarak da Kaymakam Kara Mustafa Paşa'nın mektubunun tercümeleridir.⁴²

İlk olarak, şehnâmecinin verdiği tarihler göz önüne alındığında, ilgili mektuplarda zikredilen tarihlerde bir tuhaflık göze çarpmaktadır. Abdi Paşa, Sultan'ın 1669/1080 yılının 26 Kasım'ında (2 Receb) Yenişehir'den (Larissa) ayrılarak otağına geçtiğini, 29 Kasım Cuma günü Sebhur

36 Mahmut Halef Cevrioğlu, "İsveç'in Sıcak Denizlere İnme Arayışı: Arslan Ağa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Diplomatik Misyonu (1670)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34 (Bahar 2021), s. 62-63, 69-70.

37 Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, C. 6, Hartleben's Verlage, Budapeşte 1830, s. 262-263.

38 11 Kasım 1672 tarihli itimatnâmesi için bk. Abbott, *Under the Turk*, s. 380-381; John Finch için hazırlanan aynı yıla ait ve yedi maddeden oluşan talimatnâme içinse bk. *age.*, s. 377-379.

39 *Historical Manuscript Comission: Report on the Manuscripts of Allan George Finch*, C. 2, The Hereford Times Limited, Londra 1922, s. 11-12, Daniel Harvey'den yeğeni Daniel Finch'e, 17-27 Haziran 1673 Paris.

40 *Dr. John Covell Seyahatnâmesi*: British Museum Library, ADD22912-1, s. 321-323, 464, 494.

41 Sarah Hutton, "Finch, Sir John", *Oxford Dictionary of National Biography*, 19, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 577. Elçilik döneminin 1671-1682 yıllarını kapsadığı bilgisi sehven verilmiş olmalıdır, krş. Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik*, s. 185.

42 *Dr. John Covell Seyahatnâmesi*: British Museum Library, ADD22912-1, s. 324.

isimli menzile vardığını (5 Receb) ve bir hafta sonra 6 Aralık (12 Receb) tarihinde yine Cuma günü Selanik kışlığına (*meštâ-yı Selanik*) intikal ettiğini, 21 Aralık'ta (27 Receb) kadırgalarla şehrin güneyindeki Kesendire Adası'na geçip iki gün sonra döndüğünü bildirmektedir.⁴³ Buna mukabil elçilik sekreteri Etherege (Harvey kendi yazdığı mektubunda huzura kabulü bahsinde tuhaf bir şekilde hiçbir tarih vermez) şöyle yazmaktadır:

Lordum, huzura kabul edildiği Selanik'ten kısa süre önce döndü. Oraya Sultan hazretlerinden birkaç gün önce varmış ve kendisine, Sultan Yenişehir'den gelene kadar beklemesi gerektiği bildirilmişti. Sultan 25 Kasım Perşembe akşamı geldi, hasekisini ya da [Hanım] Sultanını ziyaret etmek için tebdil-i kıyafetle şehre girdi ve ertesi sabah halka açık bir giriş töreni yapmak için tekrar dışarı çıktı. Maiyeti, toplamda yaklaşık iki bin kişi olan uşaklardan, kâhyalardan, doğancılardan ve avcılardan oluşuyordu. Yanında müftüsü [Minkârîzâde Yahya Efendi],⁴⁴ kaymakamı [Kara Mustafa Paşa] ve genellikle Kuloğlu olarak adlandırılan gözdesi⁴⁵ dışında önemli bir adam yoktu. Uşaklarının hepsi altın ve gümüş sırmalı kumaşlar giyinmişti, ve muhafızları olan hizmetkârlarının üzerlerinde zeytin rengi saten yelekleri olan ceketler bulunuyordu, hepsi de güçleri ve güzellikleriyle öne çıkan genç adamlardı. Birkaç av köpeği de altın ve gümüş sırmalı kumaştan yeleklerle kurşunla örtülmüştü. Kuşkusuz bu giriş, Edirne'ye ya da İstanbul'a girerken büründüğü kadar bir ihtişama sahip değildi, yine de çok güzel bir gösteri sunuyordu ve çok görkemli bir av teçizatıydı. Takip eden Pazartesi günü Lordum kaymakamı ziyaret etti ve ertesi gün kendisine olağanüstü bir saygı ve nezaketle davranan Sultan'ın huzuruna çıktı.⁴⁶

Bu anlatım ışığında, şehnâmecinin verdiği tarih bilgilerini esas aldığımızda Padişah 6 Aralık 1669 Cuma günü Selanik'e vardığına göre takip eden pazartesi, yani Harvey'in Kaymakam Mustafa Paşa'yı ziyaret ettiği gün – sekreterinin dolaylı olarak verdiği 30 Kasım tarihinden – esasında 9 Aralık Pazartesi olmalıdır.⁴⁷ Buna göre, ertesi gün gerçekleştiği söylenen huzura kabulün ise 10 Aralık 1669 (16 Receb 1080) Salı gününe denk geldiği sonucu çıkmaktadır. Yine şehnâmecinin kayıtlarından hareketle IV. Mehmed'in 6-21 Aralık tarihleri arasında Selanik'ten

43 *Abdurrahman Abdi Paşa*, s. 333-334.

44 Mehmet İpşirli, "Minkârîzâde Yahya Efendi", *TDVİA*, XXX, (2020), s. 114.

45 Kastedilen kişi Kuloğlu Süleyman Ağa'nın oğlu, Sultan IV. Mehmed'in dostluğunu ve güvenini kazanarak uzun süre idari ve siyasi olaylarda etkili olmuş musahibi ve veziri Damad Mustafa Paşa'dır. Sultan İbrahim ve IV. Mehmed dönemlerinde sarayda görev alan Leh mühtedisi Ali Ufkî Bey (Albert Bobowski), Kuloğlu hakkında bilgi vermektedir: "Şu anda hüküm süren Padişah [IV. Mehmed], Güloğlu [Kuloğlu] adında İstanbullu genç bir oğlana âşiktir. Padişah'ın musiki içöğlanı olan bu kişi şimdi onun gözdesidir ve kendisine imparatorluğun en önde gelen mevkilerinden, neredeyse divan reisliğine denk kubbe veziri rütbesi verilmiştir." bk. Ali Ufkî Bey, *Topkapı Sarayı'nda Yaşam. Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufkî Bey'in Anıları*, çev. Ali Berktaş, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 70.

46 TNA, SP 97/19, 150r, Etherege'den Williamson'a, İstanbul 3 Mayıs 1670.

47 Makalenin ilgili hakeminin değerli katkısıyla işaret ettiği üzere, bu uyuşmazlığın sebebi İngilizlerin bu dönemde Julian takvimi kullanmasıdır. TTK tarih çevirme kılavuzu Gregoryen takvimine göre çevirmektedir. Julian ve Gregoryen tarihleri arasında 10/11 gün fark vardır. Bu vesileyle ilgili hakeme teşekkürü bir borç bilirim.

ayrılmadığı düşünülürken, Sultan'ın Selanik'e gelişinden dört gün sonra İngiliz elçiyi huzuruna kabul etmiş olmasının pekâlâ mümkün olduğu söylenebilir.

Bizzat kendisinin yazdıklarına dönecek olursak Harvey, Lord Arlington'a 7 Ekim 1699 tarihli mektubunda, bir çavuş vasıtasıyla – Fâzıl Ahmed Paşa'nın Girit seferine çıkmasından beri sadaret kaymakamlığı görevinde bulunan (9 Mayıs 1666) – Merzifonlu Kara Mustafa Paşa⁴⁸ tarafından gönderilen bir mektupla Sultan'ın huzuruna çağrıldığını yazar.⁴⁹ Bunun üzerine İstanbul'dan kendisine başvurur; o da kendisine eşlik etmesi için bir ağasını görevlendirir ve uzun yolculuk için gereken her şeyi sağlar. Selanik istikametindeki yolculuğuna devam ederken Sultan'ın da Selanik'e gelmekte olduğunu haber alır. Bu yüzden, orada kalması mı yoksa Yenişehir'e gitmesi mi gerektiğini öğrenmek için ulak vazifesini gören çavuşunu kaymakama gönderir ve o da kendisine ilkini (yani Selanik'te beklemesini) tavsiye eder. Harvey, Selanik'e vardikten sonra beklemeye koyulur ve kendi ifadesiyle “tamamen ziyafet zevklerine adanmış olan ve hayatının neredeyse her gününü bir av günü hâline getiren Sultan” kendisinin varışından yirmi beş gün sonrasına kadar şehre gelmez. Kaymakamı ziyaret ettiğinde, Kara Mustafa Paşa kendisine hiçbir ipucu vermeden, elçinin istediklerini vaat eden bir nezaketle elçiyi karşılar. Fransızlardan hoşlanmadığını ve İngiltere'nin Bâbüâli ile olan dostluğuna özel bir saygı duyduğunu ortaya koyan bir konuşma yapar. Ertesi gün Sultan'ın huzuruna kabulünü temin eder ve Osmanlı sarayı geleneklerine göre Sultan tarafından kabul edilir.

Sekreter Etherege'in yazdıklarına bakılacak olursa, huzura kabul töreni büyük bir ciddiyetle gerçekleşmişti ve Etherege de İngiliz elçinin heyetinde yer alan, resmî törenlere ilgi gösterdiği anlaşılan bir katılımcıydı. Mutlak sessizliği koruyan yeniçerilerin sıralandığı bir avlu geçildikten sonra Sir Daniel Harvey ve en iyi kıyafetlerini giymiş olan elçilik maiyetine yemek ikram edildi. Ardından kendilerine toplamda 22 adet hil'at giydirildi. Daha sonra, Etherege de dâhil olmak üzere heyetten yaklaşık altı kişinin bir iç odaya girmesine izin verildi. Etherege, resmî elçilik sekreteri sıfatıyla İngiltere Kralı'nın mektubunu başının üzerinde taşıyordu. Arz Odası'nın eşliğinde, iki kapıcıbaşı tarafından her iki kolundan tutuldu. Arz Odası'nda, kapıcıbaşılar ellerini İngilizlerin boyunlarına koydular ve onları alınları yere değene kadar eğilmeye zorladılar. Sultan IV. Mehmed'in önünde üç kez bu şekilde eğilmeye zorlandılar. Ardından Sir Daniel Harvey, Etherege ve baş tercüman dışında herkes salondan dışarı çıkarıldı. Osmanlı hükümdarı, yanında kaymakam olduğu hâlde yüksek bir kanepeye oturmuştu. Etherege onu dikkatle inceledi. IV. Mehmed resmî törenlerde genellikle soğuk bir sessizliği korur ve hiçbir ilgi ya da samimiyet belirtisi göstermezdi. Huzura kabuller çok kısa tutuluyor ve en katı formalitelerden oluşuyordu. Etherege II. Charles'ın güven mektubunu tercümana uzattı, o da Kaymakam Mustafa Paşa'ya verdi, o da Sultan'ın yanına koydu.⁵⁰

48 Abdülkadir Özcan, “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa”, *TDVİA*, XXIX, (2004), s. 246. Fâzıl Ahmed Paşa 1663'te Nemçe seferine çıktığında Mustafa Paşa rikâb-ı hümâyûn kaimakamı olarak görev yapmıştı, bk. *Zübde-i Vekayîât*, s. 18.

49 TNA, SP 97/19, 138r-139v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

50 Fujimura, “Etherege at Constantinople”, s. 477. Mektubun devamının tercümesi aşağıda yer almaktadır.

Harvey'in yazdıklarından hareketle, bu huzura kabul töreninde Osmanlı sarayının geleneklerine göre tek bir fark bulunmaktaydı; o da söz konusu olan – ve kendisine aktarıldığına göre hükümdarın alışık olmadığı – bir lütuf idi. Harvey'in hitabı tercümanı tarafından okunduktan sonra Harvey söz alıp Kandiye'deki başarısından dolayı Sultan'ı tebrik etti ve bu gibi durumlara uygun düşen şekliyle efendilerinin dostluğunda samimiyetin göz önünde bulundurulması istirhamını ilettili. IV. Mehmed bunun üzerine Harvey'e, sözlü olarak söyleyecek başka bir şeyi olup olmadığını sordu. O da ahidnâmenin bazı yeni maddeler eklenerek yenilenmesi konusunu gündeme getirdi.⁵¹ Sultan'ın buna verdiği cevap ise açıktı. Kaymakamın kendi vekili olduğunu beyan ederek elçiyi ona havale etti ve tebaasından herhangi birinin İngiltere Kralı'yla yapılan ahidnâmeye aykırı bir şey yapması hâlinde kellesinin alınmasını emretti.

Mektubun devamında, majestelerinin Sultan'a olan mektubundan başka sadrazama hitaben yazılmış mektubu da kendisinin yokluğunda kaymakama teslim ettiğini, onun da cevap yazdığını öğrenmekteyiz. Akabinde majestelerine, kaymakamın mektubu ile Sultan'ın nâmesi elçilik bünyesinde tercüme edildikten sonra Levant Kumpanyası hazinedarı Mr. Hodges tarafından karayoluyla Londra'ya gönderilmiştir. Harvey, Lord Arlington'un teslim alacağı çevirilerin mümkün olduğunca eksiksiz olarak yapıldığını ifade ettikten sonra bu metinlerle alakalı şu yorumu yapar: “[bu ifadeler] bizimkiyle büyük bir yakınlık göstermeyen bir anlayışa sahiptir.”⁵² Huzura kabul ile ilgili bizzat Harvey'in aktardıkları malumat bundan ibaretti.

Sir Daniel Harvey, Sultan'ın yönlendirmesi üzerine ertesi gün Kaymakam Kara Mustafa Paşa'yla görüştüğünde – muhtemeldir ki – beklemediği bir cevapla karşılaştı. Mustafa Paşa kendisine, Sultan'ın ahidnâmenin yenilenmesi meselesini Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa'ya havale ettiğini ve kendisinin buna karışamayacağını söyledi. Bu nedenle şimdilik Osmanlı topraklarında bulunan İngiliz tüccarlarının güvenliği için gerekli birkaç tavrı hazırlamakla yetindi. Buna dair istenilen emirleri verdi; fakat İngiliz kölelerin serbest bırakılması için direttiğinde (Harvey'e bildirildiğine göre bunlar sadece on bir tane idi), bunun da sadrazama havale edildiğini söyledi. Harvey'in, serbest bırakılmasını İzmir Konsolosu Sir Paul Rycout⁵³ aracılığıyla istediği Yüzbaşı Gallely, Sultan defterlerine kendisini kaptan olarak kaydettirmişti. Harvey, Venedikliler Kandiye'de imzalanan antlaşmalarla köleleri serbest bırakmadıkça bunun imkânsız olduğunu düşünüyordu. Onu oradaki birinci nâzıra tavsiye etti ve Gallely onun hizmetine alındı. Her ne kadar Harvey, daha önce kendilerine verilen bilgiler ve edindiği bazı küçük tecrübelerden dolayı kaymakamın kötü niyet ve sahtekârlığının bazı neticelerini yaşayacağını düşünse de kaymakam bu sefer onların isteklerini geri çevirmesini öyle makul gerekçelerle mazur göstermişti ki büyük bir kırgınlık gösteremedi; bunun, onun onuru ve kanaati olduğunu düşündü. Ahidnâmeyi

51 Rycout için bk. Sonia P. Anderson, *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna, 1667-1678*, Oxford University Press, Oxford 2001.

52 “the expression of thare [there] sence having no great affinity to ours”, bk. TNA, SP 97/19, 139v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

53 Harvey bu konuyu gündeme getirdiğini mektubunda güya Sultan'a “baskı yaptım” (“I pressed”) şeklinde aktaracaktır, bk. 138v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670. Sonia P. Anderson, *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna, 1667-1678* (Oxford: Oxford University Press, 2001).

yenilemeyi reddetmesini, Kandiye'den dönmekte olan ve baharda Sultan'a İstanbul'a kadar eşlik etmek niyetinde olan sadrazamdan çekinmesinden başka bir nedene bağlayamadı. Yine aynı mektubunda ifade ettiğine göre Harvey, Osmanlı topraklarına geldiğinde Levant Kumpanyası, ticari temsilcilerinin (*factor*) ahidnâmeye eklenmesini istedikleri hususların yenileme masrafını karşılamaya degecek önemde olduğunu düşünüyor ve bu hususu Fâzıl Ahmed Paşa'ya arz edeceği ümidini taşıyordu. Paşa'nın iyi niyetinden ve İngiltere'nin tüm makul taleplerinde İngilizlere yardımcı olacağından kuşku duymuyordu.

Bunun dışında Harvey'den, Fransızların Osmanlı topraklarına ve özellikle de İzmir'e düşük ağırlıkta binlerce Felemenk esedî kuruşu ("*fals lion dollar*") ithal ettiklerini öğrenmekteyiz. Harvey ayrıca, söz konusu paraları topladığını ve bu kötü niyetli mal kaçakçılığını ortadan kaldırmaya yönelik hiçbir fırsatı kaçırmayacağını beyan etti. Nitekim elde ettiği numuneler hakkında sadrazama – muhtemelen tercümanı vasıtasıyla – bilgi vermekte hiç vakit kaybetmedi. 1671'de ciddi bir soruşturma başlatıldı ve Batı kalpazanlık sanatının bu ürünlerinin ithaline göz yuman birkaç memur cezalandırıldı. Harvey'e göre İngilizler, bu devlet adamlarıyla Fransızlara ve diğerlerine karşı her türlü avantaja sahipti; İngiltere'ye gösterilen ilgi ve saygı diğer milletlerden çok daha fazlaydı.

Son olarak, Fâzıl Ahmed Paşa'nın geri döndüğünde yeni bir savaş başlatmak suretiyle uzun Kandiye Muhasarası'ndan ötürü hakkında çıkan söylentileri ve gücünü kırmaya yönelik uygulamaları kendi lehine çevireceği düşünülüyordu. Harvey'e göre, imparatorluğu her zaman bir savaşın içinde tutmak onun ve babasının ilkesiydi. Bundan sonraki seferin ise Lehliler üzerine olması muhtemel görünüyordu.⁵⁴

Huzura kabul sırasında hazır bulunan, hem bu merasim hem de Osmanlı ricali ve Devlet-i Aliyye'nin o zamanki durumu hakkında kanaatlerini bildiren elçilik sekreteri Sir George Etherege'in verdiği bilgileri muhtevi mektubun⁵⁵ Türkçesi şu şekildedir:

Sultan yaklaşık otuz yaşlarında, orta boylu, zayıf ve uzun yüzlü, son zamanlarda çenesindeki kılları uzatmış, ten rengi koyu kahverengi, görünüşü hoş değil, her hâlükârda genellikle çok çirkin olarak kabul edilir. İncısında sofudur ve avlanmayı çok sever, avda çektiği yorgunluk neredeyse inanılmazdır, çok sayıda fakir insan ona eşlik etmek için toplanır ve birçoğu açlık ve soğuktan telef olur; bu ona esas olarak tebasının nefretini kazandırmıştır, diğer tüm eğlencelerde ölçülüdür. Hasekisine çok sadıktır ve kendisine iftira edilen o zalim kötülüğü yapmaz. Hanım Sultan bir Kandiyelidir ve buradaki kadınlar Hıristiyanlar kadar kibar ve incedikli olmasalar da Sultan'ın sevgisini kazanmak için küçük sanatlarına ihtiyaç duymaz, sevgi ve kıskançlığı gizleyebilir ve zevkle bayılabilir. Sultan'ın ondan iki çocuğu oldu, bir oğlu ve bir kızı, oğlunun adı Sultan Mustafa, yaklaşık altı yaşında ve babası tarafından neşeyi daha da arttırmak için İstanbul'a geldiğinde sünnet edilmesi tasarlandı. Kızı

54 TNA, SP 97/19, 138v-139v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

55 TNA, SP 97/19, 150r-v, Etherege'den Williamson'a, İstanbul 3 Mayıs 1670.

bir yaşından fazla değil ve şimdiden gözde Kuloğlu [Musâhib Mustafa Paşa] ile beşik kertmesi ile evlendirildi, yirmi yedi yaşlarında, iyi görünümlü, mütevazı ve bilge bir adam, ticaretten kaçınıyor ve bu sayede kendisini devlet nazırlarının kıskançlığından daha az sorumlu kılıyor. Teçhizatı efendilerinden pek aşağı değildir, uşakları ve hizmetkârları da aynı kıyafeti giyerler, maiyeti için gerekli tüm ihtiyaçların yanı sıra yılda altı yüz bin kuruş [metinde geçtiği şekliyle “dollar”] ödenek alır ve bu büyük gelir onu borçtan uzak tutamaz, ancak bunun cömertliğinin mi yoksa ihtiyatlılığının mı bir etkisi olduğu bilinmez, çünkü burada zengin olmaktan daha tehlikeli bir şey yoktur. Sultan’ın en yakınındaki ricâl burada sadece beş kişiden oluşuyordu;⁵⁶ gözde Kaymakamı [Kara Mustafa Paşa], ünlü bir Arap vaiz olan Müftü [aslında vaiz] Vanî [Mehmed] Efendi ve Kubbealtı vezirlerinden biri; Kandiye’de görevdeki sadrazamla birlikte bulunan büyük adamların çoğu, bu devletin işlerini orada kuvvetlendirmek ve düzenlemek için görevlendirilmiştir. Sadrazam [Fâzıl Ahmed Paşa] – bildirildiği şekliyle – saraya ilkbaharda gelecek, akabinde Sultan buraya [İstanbul] yolculuğuna başlamayı planlıyor. Zikredilen kaymakamın adı Mustafa Paşa’dır, eskiden Kaptan Paşa idi – ya da kadırgaların amirali – ve sadrazamın kız kardeşiyle evlendi, yine de bu müttefiklik onları gizli düşmanlıklardan ve nefretten uzak tutmuyor; Köprülüzâde Ahmed Paşa’nın geri döndüğünde kaymakamın, Sultan’la onun iyiliği hakkında tartışacağı düşünülüyor. Söylediklerine göre sadrazam otuz iki yaşını aşmamış, orta boylu ve iyi bir hazineye sahip, ihtiyatlı ve âdil, bu ülkenin genel ahlaksızlığı olan parayla bozulmamış ve babası gibi zalimliğe meyilli değil. Kaymakam, aşağı yukarı 45 yaşında, laf cambazı, kurnaz, mürtekip ve tam bir ikiyüzlüdür. Sultana iltifat eder ve aşırı hırs ve ilgiden başka hiçbir şeyin onu maruz bırakamayacağı bir oyun olan avında ona eşlik eder. Herkes sadrazamın yeni bir savaş başlatacağı sonucuna varıyor, ama bu savaşın altında kimin kalacağı bilinmiyor. Buranın [İstanbul] kaymakamı İbrahim Paşa’nın⁵⁷ Lorduma özel bir saygısı vardır ve onunla herhangi bir iş hakkında konuştuğunda son derece nazik ve yardımseverdir; büyük bir kararlılık, bilgelik ve dürüstlük sahibi bir adamdır, altmış yaşına yaklaşmıştır ama yaşına göre çok dinçtir, bir asker olarak yetiştirilmiştir ve cesareti ve diğer meziyetleri ile bu önemli dereceye yükselmiştir. Raab [Saint Gotthard] Muharebesi’nde⁵⁸ yeniçerilerin kâhya beyi veya teğmenidir, burada omzundan vurulmuştur ve yüzbaşının ölümü üzerine orada ağa yapılmıştır. Yusuf Paşa’nın yerine kaymakam olmak üzere bu yıl buraya gönderilinceye kadar Kandiye’de bu görevinde hizmet etmiştir. Ürkek ve çok saygılı bir ihtiyar olan Yusuf Paşa, Sultan’ın, kardeşleri Sultan Süleyman ve Sultan Ahmed’i ortadan kaldırmak için gönderdiği bir haber üzerine birkaç ay önce burada meydana gelen bazı küçük karışıklıklar hakkında Divan-ı Hümâyûn’a korkunç bir hesap vererek, tehlike oluşturduğu için azledilmiştir. Bu durum, IV. Mehmed buraya geldiğinde bu şehzadelerin büyük bir tehlike altında olacağını düşündürmektedir.⁵⁹

56 Etherge bu beş kişiden üçünün ismini veriyor.

57 İstanbul Kaymakamı (Arnavud) Uzun İbrahim Paşa (2 Mayıs 1669-30 Ekim 1670), bk. *Abdurrahman Abdi Paşa*, s. 345.

58 Râba (Raab) nehri kenarında Osmanlı ve Habsburg orduları arasında 1 Ağustos 1664’te yapılan meydan savaşı.

59 TNA, SP 97/19, 150r-v, Etherge’den Williamson’a, İstanbul 3 Mayıs 1670; *The Letterbooks of Sir George Etherge*, s. 405-408.

Huzura Kabul Sonrasındaki Süreç ve Harvey'in 1672'deki Vefatı

Sir Daniel Harvey'in 10 Aralık 1699'da huzura kabul edildikten bir buçuk ay sonra Pera'daki İngiltere elçiliğinden gönderdiği yukarıda naklettiğimiz mektubundan hareketle, Selanik'te az bir süre kaldığı sonucu çıkarılabilir. Görünüşe göre Sir Harvey ve beraberindekilerin sadrazamın gelişini beklememeleri belirsizlikten kaynaklanıyordu. Bu nedenle İngilizler, Osmanlı hükümetini yöneten ve Kandiye Kalesi'ne karşı muzaffer ordularını yöneten ünlü Türk'ü görme fırsatını kaçırmıştı.⁶⁰ Pera'dan gönderdiği ikinci ve yine Lord Arlington'a hitap eden kısa mektup Şubat 1670 tarihliydi.⁶¹ Bu mektupla birlikte Harvey, Selanik'te kendisine teslim edilen nâme-i hümayûn ile Köprülüzâde adına Kaymakam Mustafa Paşa'nın mektubunun tercümesini gönderdiğini bildiriyordu. İngiltere arşivinde bulunan mektupların (bk. Ek 6-7)⁶² suretlerinin Türkçeye tercümeleri aşağıdaki gibidir.

IV. Mehmed'in II. Charles'a nâme-i hümayûnunun İngilizce tercümesinden:⁶³

Hıristiyan milletin şerefli ve büyük prensi, Nasıra halkının lideri, dostumuz II. Charles'a, akıbeti hayırlı olsun.

Hazreti İsa'nın büyük prensleri arasında şanlı olan ve Hıristiyan halkının hükümdarları arasında saygın olan, Nasıra halkının büyük meselelerinin tek idarecisi, saygınlık ve şeref, büyüklük ve şöhretin sınırlarının Lordu, İngiltere, İskoçya, Fransa ve İrlanda Kralı dostumuz II. Charles'a akıbetinin hayırlı olmasını temenni ederiz.

Yüce, azametli, imparatorluk mührümüz geldiğinde, Hıristiyan halkının soyluları arasında en saygın olan, büyükelçiniz Sir Daniel Harvey'in, akıbeti bahtiyar olsun, mektuplarınızla birlikte Dersaâdet'imize nasıl geldiğini ve eski geleneklere göre en şerefli vezirlerimiz tarafından asil tahtımızın huzuruna nasıl çıkartıldığını anlayacaksınız.

Bize geldiğinde, tüm saygı ve şerefle alınan, tercüme edilen ve asil tahtımıza sunulan kraliyet mektubunuzu ilettiler; bunun muhtevası incelendi ve bizi memnun etti. Ayrıca gönderdiğiniz hediyelerinizi de memnuniyetle kabul ettik ve elçinizin istekleri ve talepleri asil kanunlarımıza uygun oldukları ve aramızdaki dostluğa uygun geldikleri sürece dikkate alınacaktır. Gelecekte de daha önceki barışa zarar verecek hiçbir şeye izin vermeyeceksiniz, kuşkusuz her zaman korunacak olan aynı antlaşmaya zarar verecek herhangi bir şeye maruz kalmayacaksınız ve son olarak hepinize sağlık temenni ederiz.

Kaymakam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Charles'a mektubunun İngilizce tercümesinden:⁶⁴

60 Fujimura, "Etherege at Constantinople", s. 478.

61 TNA, SP 97/19, 148r, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera-İstanbul Şubat 1670.

62 TNA, SP 97/19, 134r ve 136v, IV. Mehmed'den ve Kaymakam Kara Mustafa Paşa'dan II. Charles'a.

63 TNA, SP 97/19, 134r, IV. Mehmed'den II. Charles'a. Söz konusu nâme-i hümayûn ile Kara Mustafa Paşa'dan II. Charles'a gönderilen mektup, İngiltere arşivindeki ve Dr. John Covell'in seyahatnamesindeki birbirinden farksız olan İngilizce tercümesinden Türkçeye aynen tercüme edilmiştir.

64 TNA, SP 97/19, 136v, Kaymakam Kara Mustafa Paşa'dan II. Charles'a.

Hıristiyan milletinın prensleri ve lordları arasında şanlı olan, İngiltere Kralı şereflı Lord II. Charles'a, kıbeti hayırlı olsun.

Hazreti İsa'nın prensleri ve büyük lordları arasında şanlı olan, Hıristiyan milletinın yüce yargıcı, bütün Nasıra meselelerinin yöneticisi, İngiltere Kralı II. Charles'ı onurlandırmak isteyen, büyük ve saygın şereflı Lord'a, Allah akıbetinizi saadet ve haşmet içinde sonulandırsın.

Size, en güçlü, büyük ve haşmetli efendimiz, saf Osmanlı sadakatının imparatorluk hükümdarınının en saf ve samimi dostluğunu bildiririz. İki krallık arasındaki samimi barış nedeniyle (Bâbîâlî'de sahip olduğumuz görevi) tüm özen ve saygıyla icra etmek bizim görevimizdir. Hıristiyan halkının soyluları arasından seçtiğiniz ve Bâbîâlî'de ikamet etmek üzere gönderdiğiniz Elçiniz Sir Daniel Harvey'in (akıbeti hayırlı olsun), tüm prenslerin ve büyük lordların uğrak yeri olan imparatorluk şehrine vardığını, hürmetkâr mektubunuzu onun ellerinden aldığımızı ve âdet olduğu üzere ordu-yı hümayuna geldiğini içtenlikle ve onurla bildiririz, onurlandırıldıktan ve huzura kabul edildikten sonra, mektubunuzu ve tercümesini imparatorluk tahtına sundu, bunun muhtevası yüce imparatorumuz tarafından iyi karşılandı ve hediyeleriniz eski samimi dostluğumuzun her zaman devam edeceğini umarak, imparatorluk mektubuyla bir cevap gönderen imparator hazretleri tarafından iyi kabul edildi. En şereflı dostum o zaman imparatorluk ahidnâmesini yenilemek istedi, ancak en şereflı ve hayırlı sadrazam ordu-yı hümayunla ilgili işler dolayısı ile imparatorluğa gelmek üzere olduğundan, onun gelişine kadar ertelendi, Allah'ın izniyle, hayırlı ve yüce vezir döndüğünde, onları yenilemekte başarısız olmayacağından emin olun. Dostluğunuzdan, iyi yazışmaların devamını ve ittifakın her geçen gün artmasını umarak, aynı arzularla kalıyorum.

Selanik garnizonundan gönderilmiştir.

Sir Daniel Harvey'in kaleme aldığı mektuplardan hareketle, mektupları gönderdikten sonra devamlı olarak İstanbul'da bulunmadığı, Belgrad'a gidip geldiği tespit edilmektedir. Elçi bu iki şehre kronolojik olarak şu sırayla ayak basmıştır: Belgrad (Temmuz 1670), İstanbul (Kasım 1670), Belgrad (Temmuz 1671), İstanbul (Ekim 1671) ve son olarak yine Belgrad (Temmuz 1672).⁶⁵ Arşivde tutulan evraktan hareketle Harvey'in kaleminden çıkmış son yazının Belgrad'da, Lord Arlington'a hitaben gönderilen 16 Temmuz 1672 tarihli mektup olduğu söylenebilir. Bu mektup Londra'ya 1 Ekim'de ulaşmış görünmektedir.⁶⁶ Anlaşıldığı kadarıyla İngiliz elçinin Belgrad'a gidip gelmesinin başlıca sebebi, Pera'da bulunan dar bir çevre ile iletişim kurma ve haber alma imkânıyla yetinmemek üzere aksiyon sahasına yakın durup başta Ordu-yı Hümayûn ve seferler, ayrıca Sultan ile sadrazam hakkında daha hızlı malumat toplamak ve istihbaratı en kısa sürede Londra'ya bildirmektir. İstanbul'a 22 Ekim 1670'te ulaşan Fransa'nın yeni mukim elçisi Marquis de Nointel'in faaliyetleri de elçinin mektuplarında sıkça yer bulmaktaydı. Harvey, Temmuz ortasında bulunduğu Belgrad'dan ayın sonunda veya en geç Ağustos başında İstanbul istikametinde ayrılmış olmalıdır. Zira 27 Ağustos 1672 tarihli ve elçilik sekreterliğini yapmış olan John Neroman'ın Lord Arlington'a hitaben yazılmış mektubu, esasen Sir Daniel Harvey'in vefat haberini içerir. Mektupta şöyle denilmektedir:

65 TNA, SP 97/19, 152r-186v.

66 TNA, SP 97/19, 187r-188v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Belgrad 16 Temmuz 1672.

Büyükelçiliği sırasında Harvey'in sekreterliğini yapmış biri olarak, Tanrı'nın takdiri üzerine dün gece yüksek ateşten, hastalığının altıncı gününde İstanbul'a on mil uzaklıktaki kır evinde vefat ettiğini zatîlinize bildirmeyi özellikle bir görev addettim. Arzusu, cesedinin özen gösterilerek yurduna [İngiltere] gönderilmesiydi. Bu ölümcül hastalıkta sadece üç nöbet geçirdi, ama bunun sonuncusu olacağından başından beri emindi. Size duyduğu büyük saygı ve sevgiden, bu acının ne kadar tatsız olacağını anlıyorum ve bunu ilettiğim için affınıza sığınıyorum. Lordum ölmeden yaklaşık 12 saat önce papazına [John Covel], ölümü halinde, majestelerinin göndereceği yeni elçi gelene kadar buradaki tüccarların isteklerini yerine getirmem için beni görevlendirdiğini söyledi. Buradaki Levant Kumpanyası hazinedarı⁶⁷ ve ticari temsilciliğin geri kalanı, kaymakamın beklediği gibi, güvenlikleri için gerekli bir şey olarak aynı şeyi istiyorlar ve ticaretleri sırasında sık sık ondan talepte bulunmak için fırsat buluyorlar.⁶⁸

Harvey'in elçiliğiyle alakalı bu mühim mektup, büyükelçinin 26 Ağustos 1672 tarihinde ve İstanbul'a yakın bir çiftlik evinde bir süredir mustarip olduğu yüksek ateşten vefat ettiğini belgelemektedir. Bu tam tarih, Harvey hakkında yazılmış yegâne ansiklopedi maddesinde bile bulunmamaktadır.⁶⁹ Yine Sir Daniel Harvey'in ölüm haberini Ekim ayının sonunda, resmi bir gazete olan *The London Gazette*'de okumak da mümkündür. Gazetenin ilgili nüshasında şöyle yazmaktadır: “Büyük Britanya Majestelerinin Bâbiâli'deki Büyükelçisi Sir Daniel Harvey'in ölümüyle ilgili olarak İstanbul'dan haber aldık.”⁷⁰

Sir Daniel Harvey ile ilgili bundan sonraki süreç, sefaretine papaz olarak atanan John Covel'in seyahatnâmesinden okunabilmektedir. Zira elçilik sekreteri Sir George Etherege, İngiltere'ye kara yoluyla dönmek üzere İstanbul'dan 1671 yılının ilkbaharında ayrılmıştı.⁷¹ Nedeni tam olarak anlaşılmamakla birlikte, Harvey'in naaşının 1674'e kadar İstanbul'da bekletildiği görülmektedir. Harvey'in halefi olarak 11 Kasım 1672'de atanan Sir John Finch⁷² 25 Mart 1674'te İstanbul'a ulaşır. Bundan kısa bir süre sonra John Covel, Harvey'in naaşıyla birlikte Nisan başında İstanbul'dan İzmir istikametinde gemiyle ayrılır ve 10 Nisan'da Çanakkale Boğazı'na, 14 Nisan'da İzmir'e varır ve naaş buradan İngiltere'ye sevk edilir. Harvey, memleketi Hempstead, Essex'te gömülecektir. Bu süreci Covel, şu şekilde aktarmaktadır:

20 Nisan [1674]. Sevgili Lordum Harvey'in cenazesini *Centurion*'a [gemi ismi] taşıdık. Büyük kamara ve güverte matem havasına bürünmüştü, etrafa armalar bağlanmıştı; ara güverte aynı şekilde dolmuştu. Lordumun balıkçı gemisinden alınan cenazesi *Centurion*

67 Bu hazinedar, yukarıda zikredilen Mr. Hodges değil, bu göreve 1 Eylül 1670'te atanan Dudley North (1641-1691) olmalıdır. Etherege'in ifadesine göre North, “Galata'da ikamet eden otuz yaşlarında girişimci ve kurnaz bir genç adam” ve “tam bir centilmen” idi, bk. Fujimura, “Etherege at Constantinople”, s. 480.

68 Krş. Helms – Crossette, “Harvey, Daniel”, s. 505.

69 TNA, SP 97/19, 189r-189v, John Neroman'dan Lord Arlington'a, Belgrad 27 Ağustos 1672.

70 “We have advice here from Constantineple of the death of Sir Daniel Harvey, Ambassador from His Majesty of Great Brittain at that Port.”, bk. *The London Gazette*, sayı 724, 24-28 Ekim 1672.

71 Fujimura, “Etherege at Constantinople”, s. 481.

72 Abbott, *Under the Turk*, s. 380-381.

gemisinin büyük sandalına indirildi, orada kaliteli kadifeden yapılmış ve etrafı satenle çevrilmiş bir tabut örtüsü ile örtüldü. Cenazenin baş tarafındaki köşelerden birinde duran kare şeklinde bir çerçevenin içine lordumun silahları sabitlenmişti. Sandalın başında altı borazancısı ve bir davulcusu vardı. *Advice* isimli kılavuz gemisinin büyük sandalı, öne doğru alçaldı ve içinde aynı şekilde 6 borazancısı ve bir davulcusu vardı. Hepsisi cenaze marşı çalarak bir tur halinde yavaşça ilerliyordu; onu konsolosun (Mr. Rycout) teknesi takip ediyordu; onun ardında başka teknelerdeki ticari temsilcilerin çoğu ilerliyordu. Cenaze *Centurion* tarafından üç küçük atış ve otuz top ateşiyle karşılandı. *Advice* gemisi 28 atış yaptı. Ceneviz gemileri ve limandaki diğer gemiler kimi 12, kimi 14, kimi 16 pare top ateşlediler. Biz balıkçı gemisinde ilerliyorken, cenazeyi dışarı çıkaran değerli Kaptan Wild, gemiye yanaştığı sırada sürekli ateş etti. Cenaze gemi ambarına koyuldu ve büyük kamarada bir temsili mezar vardı, tabut örtüsü ile örtüldü, Büyük Arma başında sergilendi. Altı tane büyük mumlukta altı büyük mum yanıyordu. *Centurion* memurlarına 40 dwt'den⁷³ fazla yük dağıttım ve denizcilere 19 metrelik bir fiçı şarap gönderdim. Gemide yemek yedik, nazikçe teskin edildik. Konsolos 4 şişe İzmir şarabı getirmişti; Mr. Temple 20 şişe şarapla birçok taze erzak getirmişti. Akşam saat 6'da hepimiz İzmir'e geri döndük.⁷⁴

Sonuç

Mevcut çalışmada daha önce hakkında müstakil olarak çalışma yürütülmemiş olan Sir Daniel Harvey'in kısa elçilik dönemi, özellikle öne çıkan huzura kabul merasimi ve vefatı konuları ele alınmıştır. Arşiv kaynaklarından hareketle ortaya konan yeni bulgulardan ilki, Harvey'in Selanik'te Sultan IV. Mehmed'in huzuruna kabulünün 10 Aralık 1669 (16 Recep 1080) Salı gününde vuku bulmuş olmasıdır. Bir diğer önemli bulgu, Harvey'in bizzat kaleme aldığı mektuptan hareketle huzura kabule ilişkin detaylardır. Özellikle ahidnâmenin yenilenmesi bahsinin bu sırada zikredildiği ancak sonuç alınmadığı ortaya çıkmıştır. Üçüncü olarak, Harvey'in 26 Ağustos 1672'de ve İstanbul yakınlarında yüksek ateşten vefat ettiği tespit edilmiştir.

Elçiliği sırasında İstanbul'da vefat eden Sir Daniel Harvey, atanın yeni İngiltere elçisi olarak 1669'da Selanik'te IV. Mehmed'in huzuruna kabul edildiğinde, kralına ait mektup ve hediyeleri takdim etmişti. Huzura kabul sırasında Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamı Kara Mustafa Paşa hazır bulunuyordu, fakat devlet işleri ve dış politika üzerine en güçlü sözün sahibi Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa ise Girit'teydi. Harvey ticari imtiyazlar konusunu gündeme getirmişse de sadrazamın yokluğu, konunun görüşülmesi ve neticeye bağlanmasındaki en önemli engeldi. Sadrazamın da hazır bulunduğu ikinci bir huzura kabul merasimi ise Harvey'in 1672'deki ani vefatı nedeniyle gerçekleşemedi. Böylece İngiltere, 1662 yılına ait ahidnâmenin yenilenmesi için 1-11 Eylül 1675 (Evâsıt-ı Cemâzîyelâhir 1086) tarihini,⁷⁵ Harvey'in halefi ve kuzeni Sir John Finch'in büyükelçilik dönemini beklemek durumunda kalacaktı.

73 Dead weight tonnage (detveyt): Bir geminin taşıyabileceği en çok ağırlık olup, ham yükün, yakıtın, suyun, kumanyanın, yolcu ve gemi adamlarının kendilerinin ve eşyalarının ağırlıklarının toplamını ifade eder.

74 *Dr. John Covel Seyahatnâmesi*: British Museum Library, ADD22912-1, s. 326.

75 Alexander H. De Groot, "The Historical Development of the Capitulatory Regime in the Ottoman Middle East

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

İngiltere Millî Arşivleri – The National Archives (TNA)

State Papers (SP) 97/19 (1668-1683).

British Museum Library

Manuscripts Department, ADD. 22912-22914, Dr. John Covel Seyahatnâmesi (1670/1678).

The London Gazette

Sayı 724, 24-28 Ekim 1672.

Avusturya Devlet Arşivi – Österreichisches Staatsarchiv (OeStA)

Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (HHStA), Staatenabteilung (StAbt), Türkei I, Karton 142.

Yayımlanmış Kaynaklar ve Araştırma Eserleri

Abbott, George Frederick, *Under the Turk in Constantinople. A record of Sir John Finch's Embassy 1674-1681*, Macmillian and Co., Londra 1920.

Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi, [*Osmanlı Tarihi (1648-1682)*] *Tahlil ve Metin Tenkidi*, haz. Fahri Çetin Derin, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2008.

Ali Ufki Bey, *Topkapı Sarayı'nda Yaşam. Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları*, çev. Ali Berktaş, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

Büyükaksoy, Ahmet, "Sir Robert Sutton'un Gözünden Edirne Vakası", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 1 (Haziran 2023), s. 32-59.

Cevrioğlu, Mahmut Halef, "İsveç'in Sıcak Denizlere İnme Arayışı: Arslan Ağa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Diplomatik Misyonu (1670)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34 (Bahar 2021), s. 61-86.

De Groot, Alexander H., "The Historical Development of the Capitulatory Regime in the Ottoman Middle East from the Fifteenth to the Nineteenth Centuries", *Oriente Moderno*, 83 (2003), s. 575-604.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, haz. Abdülkadir Özcan, TTK Yayınları, Ankara 1995.

Demir, Rabia, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münasebetleri (1580-1699)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2021.

Fujimura, Thomas H., "Etherege at Constantinople", *Publications of the Modern Language Association*, Vol. 71, No. 3 (Haziran 1956), s. 465-481.

Gürcan, Fatih, "XVII. Yüzyılda Bir İngiliz Elçisi John Finch ve Hakkında Yazılmış Eski Bir Kitap", *Yabancı Seyahatnamelerde Türkiye*, ed. M. Çağatay Özdemir – Yunus Emre Tekinsoy, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 2016, s. 339-344.

Hammer, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. 6, Hartleben's Verlage, Budapeşte 1830.

Helms, M. W. – J. S. Crossette, "Harvey, Daniel (1631-72), of Coombe, Surre.", *The History of Parliament: the House of Commons 1660-1690*, Vol. II, ed. Basil Duke Henning, Secker & Warburg, Londra 1983, s. 504-505.

Historical Manuscript Comission: Report on the Manuscripts of Allan George Finch, c. 2, The Hereford Times Limited, Londra 1922.

Hutton, Sarah, "Finch, Sir John", *Oxford Dictionary of National Biography*, 19, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 577-578.

İpşirli, Mehmet, "Minkârîzâde Yahyâ Efendi", *TDVİA*, XXX, (2020), s. 114-115.

from the Fifteenth to the Nineteenth Centuries", *Oriente Moderno*, 83 (2003), s. 601; BOA, İngiltere Nişan Defteri (A.DVNS.DVE.d, 35/1) aktaran Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik*, s. 2.

Talbot, Michael, *British-Ottoman Relations, 1661-1807: Commerce and Diplomatic Practice in Eighteenth-Century Istanbul*, The Boydell Press, Woodbridge 2017.

The Letterbooks of Sir George Etherege, ed. Sybil Rosenfeld, Oxford University Press, Londra 1928.

Tekin, Ahmet, *XVII. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz İlişkileri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

Türkal, Nazire Karaçay, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa. Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.

Özcan, Abdülkadir, “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVI, (2002), s. 260-263.

_____, “Mehmed IV”, *TDVİA*, XXVIII, (2004), s. 414-418.

_____, “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa”, *TDVİA*, XXIX, (2004), s. 246-249.

Wood, Alfred Cecil, “The English Embassy at Constantinople, 1660-1762”, *The English Historical Review*, Vol. 40, Nr. 160 (1925), s. 533-561.

Elektronik Kaynaklar

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. “Henry Bennet, 1st earl of Arlington”. *Encyclopedia Britannica*, 13 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/biography/Henry-Bennet-1st-earl-of-Arlington> [Erişim tarihi: 11.03.2024].

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. “Sir George Etherege”. *Encyclopedia Britannica*, 29 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/biography/George-Etherege> [Erişim tarihi: 10.03.2024].

Özel Arşiv

Sir Daniel Harvey’in Sir Peter Lely tarafından yapılmış yağlı boya resmi, *Whitgift School Arşivi*. Bu yağlı boya resmin dijital görüntüsü, Croydon müdürünün izniyle üretilmiştir. Fotoğraf: R.T. White (“Produced with the permission of the Headmaster, Whitgift School, Croydon Photograph: R.T. White”).

EKLER

Ek 1. Sir Daniel Harvey'in Sir Peter Lely tarafından yapılmış yağlı boya resmi

Kaynak: Whitgift School Arşivi. Bu yağlı boya resmin dijital görüntüsü, Croydon müdürünün izniyle üretilmiştir. Fotoğraf: R.T. White ("Produced with the permission of the Headmaster, Whitgift School, Croydon Photograph: R.T. White").

Ek 2. Sir Daniel Harvey'ın Selanik'te Aralık 1669'da Sultan IV. Mehmed tarafından huzura kabulünü anlattığı mektubun sureti

138
138

Pera of Constantinople, Jan. 31. 1669

My Lord

RECORD OFFICE
FOREIGN OFFICE

I took ^{the} ^{ship} of ^{the} ^{10th} of octob. ⁷ ¹⁶⁶⁹ ^{at} ^{my} ^{order} ^{by} ^a ^{chaus} [&] ^a ^{letter} ^{from} ^{of} ^{Chimacham} ^{is} ^{of} ^{Grand} ^{Seignior}. Upon which I applied my self to him of Constantinople, who assignd me an Aga of his to accompany me, & granted every thing honorable & convenient for so long a journey, wherin if only displeasur I found was of loss of ^{my} ^{baggage}, who fell sick of ^{the} ^{plague} after I had bin a few days out of way. I carried him forward in my own Coach as long as he was able to suffer of ^{my} ^{journey}. I did not expect of inconvenience & hazard, being for ^{the} ^{service} of a Gentleman ^{of} ^{the} ^{court}, & ^{not} ^{of} ^{my} ^{own} ^{order}. It troubled me I was forced to leave him at last at a town calld ^{the} ^{Mogor}, he was in a Christians house ^{with} ^{many} ^{of} ^{servants} necessary, but it pleased God he died three days after my departure. proceeding in ^{my} ^{journey} I understood of ^{the} ^{Grand} ^{Seignior} was coming to Thesalonica, so I sent my ^{own} ^{chaus} ^{to} ^{of} ^{Chimacham} to know whether I should stay there, or proceed for Larissa he advisd me to stay first, but ^{the} ^{Grand} ^{Seignior} who wholly devoted to ^{the} ^{pleasures} of ^{the} ^{field}, & ^{not} ^{of} ^{the} ^{court}, almost every day of his life a hunting day, did not arrive till five or six months after me. When I visited of ^{the} ^{Chimacham} he received me with a civility & promise of effects I wishd for, & without any hints given him, fell into a discourse, & shewd a detestation of ^{the} ^{French}, & a particular scorn of my Masters friendship maintaind ^{the} ^{to} ^{my} ^{Lord} ^{Arlington}

To ^{the} ^{Lord} ^{Arlington}

Kaynak: TNA, SP 97/19, 138r, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

Ek 3. Sir Daniel Harvey'in Selanik'te Aralık 1669'da Sultan IV. Mehmed tarafından huzura kabulünü anlattığı mektubun sureti

he procur'd my Audiance ye next day & was received by ye Grand
 Signior, according to ye custom of this Court, except in a conference
^{on} Jam told this Monarch does not accustom himself to, for after my Memorial
 was read by my Druggerman, containing a congratulation for his success in Candy
 & recommending to his consideration ye service of my Masters friendship, by
 such instances as were proper to do it, he asked me if I had any thing more to
 say by word of Mouth, where upon I spoke ye renewing of ye Capitulations, &
 adding some reasons to explain a further ye necessity of it, & was after misinterpre-
 ted by inferior ministers to ye prejudice of my Masters Subjects: he replied
 ye Chimaeham was his deputy to whom he refer'd me, & ye if any of his
 subjects did anything contrary to ye Capitulations ye King of England
 he commanded him to cutt off their heads. But ye next day ye Chimaeham told
 ye ye Grand Signior had refer'd ye renewing of Capitulations to ye Vizier, & ye he
 was not meddle in it, soe I was forc'd for ye present to draw up several
 articles or requests, such as were necessary in present for ye service of
 several English factors in Turkie, whereon he granted ye Comands I
 desired, only when I desired ye release of English Slaves (wch are but sloun-
 der inform'd) he did ye was likewise refer'd to ye Vizier. Captain Galloly
 for whom I receiv'd an order of Council to endeavour his release, having
 shew'd him self in ye Grand Signior, looks a captain, I find it impossible
 to gett him free, unless ye Conditions set by these Articles concluded
 Candy, I have recommended him to their chief Minister here, he being
 here in these terms. The Signior prepar'd to full some effects, of ye such
 as falsly of ye Chimaeham both by information of what he hath bin
 more by wch some little trysalls I have found, ye he did now excuse
 himself wch such plausible pretences, ye I could not shew any great
 contentment

Kaynak: TNA, SP 97/19, 138v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

Ek 4. Sir Daniel Harvey'ın Selanik'te Aralık 1669'da Sultan IV. Mehmed tarafından huzura kabulünü anlattığı mektubun sureti

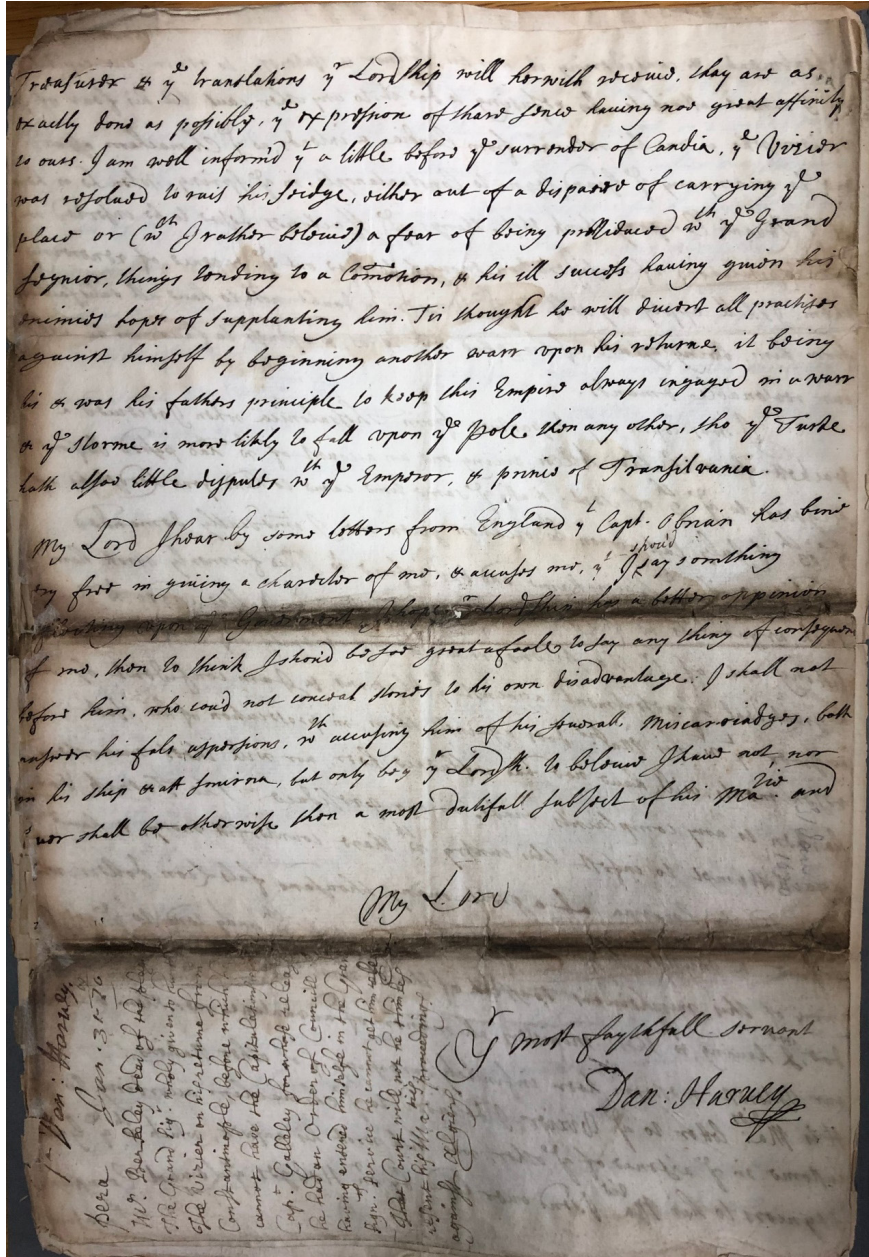
139

... settlement, & considering it was his honour & Interest. to return our capitulations
 I cannot attribute his refusing to do it. to any other cause but his fear of y^e
 Vizier who is one his relations from Candia, & intends, as ye Chimacler assured
 me to accompany ye Grand Signor to Constantinople in ye Spring. when he is here
 all ye Levant Company think these things ye factories desire to be enforced in
 your Capitulations of consideration enough to bar out ye reports of removing
 them. I shall apply my self to ye Vizier. & doubt not to have all satisfaction
 from him, being assured of his good will to us, & aptness to favour us in all
 our reasonable demands.

I was upon my departure from Thessalonica when I received a
 packet from ye Tho. Allen giving me an account of ye had passed before
 Algiers to ye 9th of Sept. & aft. ye same time came to hand your Lordships of
 ye 13th of July last upon ye occasion where in I immediately demanded
 Apologies of ye Kaimakam and did inform ye I had formerly wrote him by
 such arguments as ye Lordships furnished me wth. I also wrote to ye then
 setting out of ye Tho. Allens relation. He received my remonstrances wth
 a great deal of respectment against ye Algiers, & Jam confident by his
 superior y^e in his Majesty's favor against them, in prosecution of his past
 remonstrances, will have not had influence here, nor will these ministers
 hearken to any complaints made in our good favour. - The French had
 again attempt to infect this country wth their counterfeit money, & have
 imported to Smirna a great many thousands false Leon dollars, w^{ch}
 I have a must, & shall not lose any occasion wch may tend to ye good
 ending of this mischievous traffick of theirs. wch will be ye easier for me to
 do, & having wth these ministers all means of advantage over them & all other
 our Interest & Honor here infinitely surpassing y^e of other Nations.
 It is Ma^{ty} letter 20 of Vizier I delivered to y^e Chimacler according to y^e
 custom in y^e absence of y^e other, who hath wrote his answer, which is y^e Grand
 Signors to his Ma^{ty} I send over land by m^r Hodges y^e Levant Company
 forwarded

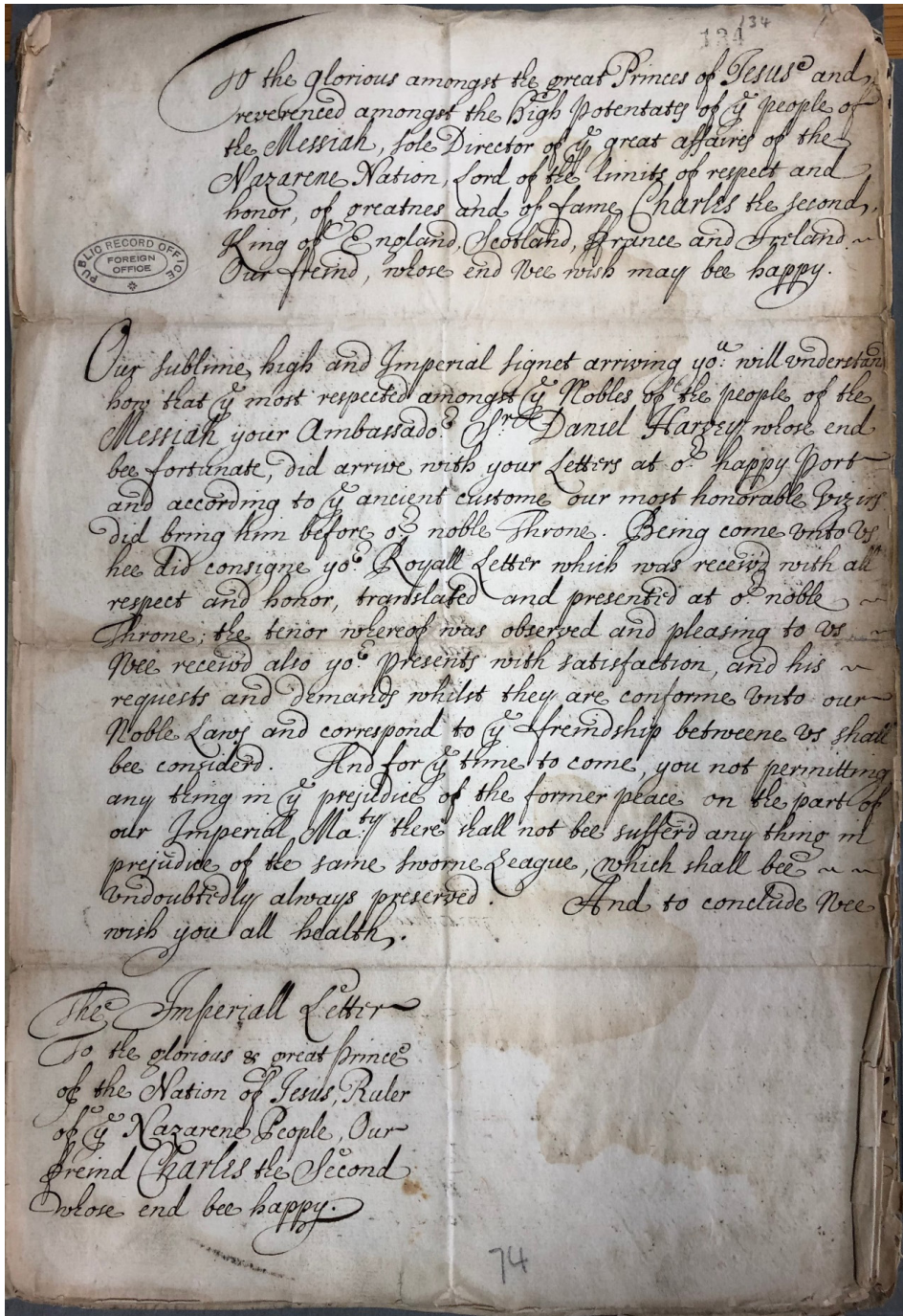
Kaynak: TNA, SP 97/19, 139r, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

Ek 5. Sir Daniel Harvey'in Selanik'te Aralık 1669'da Sultan IV. Mehmed tarafından huzura kabulünü anlattığı mektubun sureti

Kaynak: TNA, SP 97/19, 139v, Sir Daniel Harvey'den Lord Arlington'a, Pera 31 Ocak 1670.

Ek 6. IV. Mehmed'in II. Charles'a nâme-i hümayûnunun İngilizce tercümesi

Ek 7. Kaymakam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Charles'a mektubunun İngilizce tercümesi

126 136

To the glorious amongst the Princes and great Lord of Jesus
the Supreme Judge of ye Nation of the Messiah and
Governor of all the Nazarine affairs, Lord of Honor
greatness and respect who is solicitous of honour Charles
the second King of England whose end God conclude
with all happiness and grandeur

PLIG RECORD OFF
FOREIGN OFFICE
30

We signify unto you the pure and sincere friendship of
most potent, great and Mighty Master the Imperial Lord of
the pure Ottoman State which is o^r duty to doe (according to the
Office we hold in the High Port) with all diligence and respect
because of ye sincere peace that is betwixt ye two Kingdomes.
Being desired friendly and with honor wee signify and sincerely
relate how that ye decree amongst ye Nobles of ye people of ye Messiah
Sr Dan. Harvey (whose end be happy) your Ambassador sent to
reside at ye High Port being arriv'd at ye Imperial City
frequented by all Princes and Great Lords, was received by his
hands ye most curious Letter and according to custome he
came to ye Imperial Court to have his Audience, and after
ye Imperial manner having bin honour'd and receiv'd hee sittin
at ye Imperial Throne your Letter and ye translation of it, the
time whereof was well comprehended by o^r High Emperors and
ye presents well accepted by his Imperial Ma^{ty} who hath sent
by his Imperial Letter an answer, hoping that ye ancient sincere
friendship shall bee always continued on your part. My most
honour'd friends then desire to renew ye Imperial Capitulations,
but ye most honor'd and happy Great Vizir being to come to the
Imperial stirrup about ye affairs of ye Camp, it was desired
until his arrivall thin if it please God ye happy and Supreme
Vizir arrivin, be assur'd hee will not faile to renew them.
Hoping from you friendship a continuation of ye good correspond
and augmentation of ye confideracy day by day. Remaine as
desires of ye same. Dabit in ye Garrison'd City of Saticia

Mustapha

To the Glorious amongst ye Princes & Lords
of ye Nation of ye Messiah, Lord of Honor
Charles ye second, King of England
whose end bee happy.

76

NEW FINDINGS ON BRITAIN'S AMBASSADOR TO ISTANBUL SIR DANIEL HARVEY (1668-1672)

Ayşe Özge ERCAN*

When Heneage Finch, Earl of Winchilsea (1627/28-1689), who had represented King Charles II of England (1660-1685) on Ottoman geography for nearly nine years, left Istanbul in March 1669, his successor Sir Daniel Harvey (1631-1672) was already in Pera to continue his diplomatic and commercial mission. Learning of his appointment as chaplain to the embassy in Istanbul in March 1670, Dr John Covell (1638-1722), Master of Christ's College, University of Cambridge, arrived in the Ottoman capital on the last day of the same year, and on the first day of 1671 began his almost seven-year mission. Sir Harvey died unexpectedly in Istanbul on 26 August 1672 at the age of forty, and it would be nearly two years before his body was sent to England. The renewal of the 1662 treaty was thus failed. Dr Covell continued to serve in the same capacity during the first years of the ambassadorship of Sir John Finch (1674-1681), who would later be appointed Harvey's successor in 1672, departing the following year and arriving in Istanbul via France and Italy on 25 March 1674, and leaving Ottoman territory in 1677.

What contemporary sources reveal obliges the elucidation of the years 1669-1673, which constitute the historical framework of this article, to be based on British archival documents. For example, Nişancı Abdi Pasha does not mention the British at all in his chronicle (Vekayinâme), and it is not possible to find any information in Defterdar Sarı Mehmed Pasha's chronicle (Zübde-i Vekayîât). This article deals with the reception of Sir Daniel Harvey by Mehmed IV in Thessaloniki, his subsequent ambassadorial period and his death, based on British archival material and the travelogue written in his own hand by the embassy chaplain Dr Covell. Even though there is no Ottoman chronicle recording the reception of the British ambassador by the Sultan, there are two English letters sent to London, one by Harvey from Pera on 31 January 1670 and the other by Etheridge, the embassy secretary, from Istanbul on 3 May 1670. Apart from these, there is one other English source that can be mentioned, namely the travelogue written by Dr John Covell.

Sir Daniel Harvey, appointed ambassador in 1667, reported in a letter sent to London for the first time from Istanbul on 24 December 1668 that he had landed in Istanbul the day before. Heneage Finch, who had succeeded in having the English treaty renewed with some additions during his embassy (1662), welcomed Harvey, to whom he was to hand over the diplomatic

* PhD Student, Istanbul University Institute of Turkic Studies, Istanbul / Turkey, ayseozgeercan@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-9092-486X

representation of Charles II in the Ottoman Empire, by boarding the ship with the other members of the embassy. It would be February 1669 before Finch returned to his homeland.

Sultan Mehmed IV, who had been waiting in the Peloponnese during the siege of Heraklion, after receiving the good news of the conquest on 6 September 1669 (27 September) while he was in Livâdiye on the way to Eğriboz, declared that he preferred to stay in Thessaloniki for the winter (12 October) and then moved there (6 December 1669). The Sultan was to leave Thessaloniki for Edirne in early May the following year.

Thus, an opportunity arose for the British envoy, who had been in Pera for months, waiting to be received by the sovereign. In fact, as soon as Harvey was informed that the Sultan was on his way to Thessaloniki, he set out on an arduous journey in early November. He was accompanied by his secretary George Etherege and a large entourage. The cost of the long journey and the gifts amounted to £17,000. Like his predecessors, the duties expected of Harvey by the Levant Company were communicated to him with the Instructions dated 3 August 1668. These duties were to present the credentials and gifts he had with him and received from his king to the Ottoman officials, to renew the treaty, to conclude new commercial agreements if possible, to ensure that England's neutrality was maintained, to ensure that the abuses in the quality of the raw silk exported were eliminated and to increase the volume of trade in general. In fact, he had been ordered to mediate between the Turks and Venice, but with the completion of the Cretan expedition, he did not even attempt to do so.

The first of the new findings based on British archival sources is that Sultan Mehmed IV in Thessaloniki received Harvey on Tuesday, 10 December 1669. Another important finding is the details of the reception based on the letter written by Harvey himself; in particular, it is revealed that the renewal of the treaty was mentioned at this time, but without any result. Thirdly, Harvey died on 26 August 1672 near Istanbul from a high fever. Although the reason is not fully clear, it seems that Harvey's body was kept in Istanbul until 1674. Sir John Finch, appointed as Harvey's successor on 11 November 1672, arrived in Istanbul on 25 March 1674. Shortly thereafter, John Covel sailed with Harvey's body from Istanbul to Izmir in early April, reaching the Dardanelles on 10 April and Izmir on 14 April, from where the body was shipped to England. Harvey was buried in his hometown of Hempstead, Essex.

When Sir Daniel Harvey was admitted to the presence of Mehmed IV in Thessaloniki in 1669, he presented letters and gifts from his king. Kara Mustafa Pasha, the Kaymakam of the Court, was present during the reception, but the Grand Vizier Fâzıl Ahmed Pasha, who had the most powerful say on state affairs and foreign policy, was in Crete. Harvey also raised the issue of commercial concessions, but the absence of the Grand Vizier prevented the issue from being discussed and finalised. A second audience with the Grand Vizier present could not take place due to Harvey's sudden death in 1672. Thus, England would have to wait for 1-11 September 1675, the ambassadorial term of Harvey's successor and cousin Sir John Finch, for the renewal of the 1662 treaty.